

НАВЧАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ ВІРТУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Терещук Віта Григорівна,

аспірантка ТНПУ ім. В. Гнатюка

викладач кафедри іноземних мов та технічного перекладу

Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

Підготовка висококваліфікованих фахівців в певній галузі передбачає їх залучення до користування світовими інформаційними ресурсами, що є можливим лише за наявності високого рівня володіння англійською мовою. Оскільки саме лексичні навички забезпечують розуміння іншомовної лексики та її використання в професійних цілях, основна роль під час навчання іноземної мови відводиться формуванню лексичних навичок та сприянню їх успішному функціонуванню в мовленнєвих вміннях. В зв'язку з цим метою даної статті ми бачимо в аналізі специфіки процесу навчання іншомовної лексики студентів немовного профілю та визначенні оптимальних способів введення студентів у віртуальне навчальне середовище з урахуванням етапів формування іншомовної лексичної компетенції. Основними завданнями статті є: виявити характерні особливості навчання іноземної мови в немовних вузах; визначити основні якості дидактичної гри як способу занурення студентів у віртуальне навчальне середовище; виокремити чинники, забезпечення яких сприятиме успішному оволодінню лексику у ВНС; конкретизувати поняття ВНС та обґрунтувати доцільність створення ВНС для ефективного формування англомовних рецептивних та репродуктивних лексичних навичок.

Проблема формування іншомовної лексичної компетенції з урахуванням психофізіологічних, лінгвометодичних та педагогічних аспектів досліджувалася такими науковцями як, Б. В. Беляев, В. А. Бухбиндер, І. І. Гез, В. С. Коростелев, М. В. Ляховицький, Ю. І. Пассов, Е. І. Соловцова, С. Ф. Шатілов. Зокрема Ю. В. Гнаткевич, С. А. Демченко, А. Ф. Дрозд, Н. О. Микитенко, Ю. С. Наумова, Ю. О. Семенчук, О.Б. Тарнопольський, В. В. Шмідт та інші розглянули питання оволодіння іншомовним лексичним матеріалом студентами немовних спеціальностей.

Врахування специфіки навчання іноземної мови студентів немовного профілю є вагомим для визначення змістового наповнення предмету (зокрема для укладання словників-мінімумів), створення ефективного навчального середовища, а також для культивування у студентів бажання професійного самовдосконалення.

Згідно з А. П. Петровою навчання іноземної мови в немовних вузах відзначається наступними особливостями:

- максимальна орієнтація на майбутню професійну діяльність;
- зв'язок матеріалу із професійними стрижневими інтересами студентів;
- направленість на одержання наукової професійно важливої інформації;
- направленість на оволодіння видами мовленнєвої діяльності, які б давали можливість студенту користуватись цією інформацією [4, 11-12].

Аналіз вищезазначених особливостей наводить на думку про те, що раніше викладачі приділяли основну увагу розвитку у студентів немовних спеціальностей рецептивних видів іншомовної мовленнєвої діяльності (а саме навчанню читанню та перекладу професійно-спрямованих текстів). Сьогодні, внаслідок інтеграційних освітніх процесів, відбувається переорієнтація направленості навчання іноземної мови на формування саме продуктивних видів мовленнєвої діяльності для надання студентам можливості здійснювати особистий інтелектуальний внесок в розвиток відповідної наукової сфери та вирішувати професійні завдання на світовому рівні.

Відповідно, в процесі формування іншомовної лексичної компетенції (ЛК) акцент падає не на навчання студентів сприймати та декодувати іншомовні лексичні одиниці (ЛО), а на розвиток вмінь адекватно реагувати на отримане повідомлення використовуючи засвоєні ЛО, а також продукувати власно-сконструйовані висловлювання, що відповідають ситуації мовлення та несуть інформаційну цінність.

Основним завданням в роботі над оволодінням лексичним матеріалом є формування *лексичних навичок*. Ю. В. Гнаткевич під лексичною навичкою розуміє «автоматизовану внаслідок спеціальних вправ і здійснену в мовленнєвому процесі актуалізацію ЛО, що ґрунтується на складній структурі сформованих у вербальній пам'яті асоціативних умовних зв'язків між формальною та понятійною стороною ЛО та між самими лексичними одиницями» [1, 231]. Беручи до уваги види мовленнєвої діяльності (МД) розрізняють **рецептивні** та **репродуктивні лексичні навички** [2, 94]. Відповідно, рецептивні лексичні навички – це «навички розпізнавання і розуміння ЛО активного і пасивного мінімумів при читанні та аудіюванні» [2, 94], тоді як репродуктивні навички – це «навички правильного вживання ЛО активного мінімуму в говорінні та письмі» [2, 94].

Формування рецептивних лексичних навичок пов'язане перш за все із засвоєнням студентами звукової та графічної форми ЛО та з виведенням правильного значення ЛО. В свою чергу, репродуктивні лексичні навички передбачають виклик з пам'яті відповідних іншомовних слів та їх правильне використання в мовленні для досягнення комунікативних цілей. Таким чином, поширене розмежування вправ для формування лексичних навичок на *підготовчі* (орієнтовані на засвоєння форми, значення ЛО, тренування у вживанні) та *мовленнєві* вправи (некомунікативні, умовно-комунікативні, комунікативні) є цілком доречним.

Такий поділ зумовлений, на нашу думку, етапами засвоєння лексичного матеріалу. Зокрема, С. Ю. Ніколаєва виділяє етап ознайомлення з новими ЛО та етап автоматизації дій з новими ЛО (на рівні словоформи, вільного словосполучення, фрази та понадфразової єдності) [2, 95].

Слід враховувати, що іншомовні лексичні навички є лише шаблоном у формуванні мовленнєвих умінь, функціонування яких передбачає ситуативне вживання засвоєних ЛО та контекстне їх розуміння [2, 95]. На основі цього, слідом за Ю. О. Семенчуком, ми виділяємо наступні етапи формування іншомовної лексичної компетенції:

- етап подачі і семантизації ЛО та створення орієнтовної основи;
- етап автоматизації дій студентів з лексичним матеріалом на рівні слова, речення, понадфразової єдності;
- етап автоматизації дій студентів з лексику у мовленні на текстовому рівні [6, 90].

Прослідкувавши характерні особливості навчання іншомовної лексики в немовних вузах та визначивши основні етапи формування лексичної компетенції, ми можемо перейти до розгляду віртуального навчального середовища (ВНС) як такого, що забезпечить максимально ефективне оволодіння англомовною лексику на вищевказаних етапах.

В основі поняття віртуального навчального середовища лежить «віртуальна реальність» (ВР). У своїй дисертаційній роботі Е. І. Сарафанюк керується визначенням П. І. Браславського, який визначає ВР як «комп'ютерну технологію, а її

продуктом – інтерактивне аудіовізуальне середовище, що має високий рівень психологічної ймовірності» [5, 46]. Грунтуючись на даному визначенні, ми розуміємо ВНС як інтерактивне середовище, спрямоване на досягнення навчальних цілей, що характеризується максимальною наближеністю до реальності та психологічною достовірністю сприйняття.

Одним із найефективніших засобів створення належного ВНС є комп'ютерні технології. Комп'ютерні навчальні розробки дають можливість викладачеві подати іншомовний лексичний матеріал через візуальний образ, текстові та аудіо-матеріали, що «занурює» студента у навчальний процес. Прикладом застосування комп'ютерних програм у навчальному процесі є розробка комп'ютерної симуляції під назвою «історія-розгалуження» (branching story). Суть цієї симуляції полягає у включенні студента в перебіг певних подій, які перериваються виникненням на екрані множинного тесту. В залежності від обраного студентом варіанту визначається подальший хід сценарію. Для того щоб студенти з психологічною достовірністю сприймали представлені навчальні ситуації, варто розробляти відео-супровід (відео-реакцію) до кожної відповіді студента.

Такого типу симуляції забезпечать динамічність подачі іншомовного лексичного матеріалу, а ігровий елемент значно підвищить мотивацію студентів до його вивчення. Таким чином, використання комп'ютерних технологій як засобу створення ВНС для навчання іншомовної лексики є ефективним, особливо на етапі ознайомлення та автоматизації дій студентів з ЛО (на рівні словоформи, вільного словосполучення, фрази та на понадфразовому рівні).

Багато науковців, які займаються вивченням ВР вважають, що її породження є можливим лише за допомогою використання комп'ютерних засобів. Тим не менш, на нашу думку, створення ВР, зокрема ВНС, не завжди потребує технологічного забезпечення. Беручи до уваги визначальну рису ВР, яка полягає у здатності здійснювати ефект «занурення» (тобто створювати умови, в яких студент переживатиме представлені події, ситуації як дійсні), то ключовою вимогою для генерації ВР є конструювання викладачем імерсивного («занурювального») середовища.

Побудову такого середовища можна забезпечити за допомогою використання *імітаційних технологій* активного навчання. Згідно з Д. В. Чернілевським «в основі імітаційних технологій лежить імітаційне та імітаційно-ігрове моделювання, тобто відтворення в умовах навчання тією чи іншою мірою адекватності процесів, що відбуваються в реальній системі» [7, 289]. Автор стверджує, що завдяки моделюванню професійних ситуацій студент має змогу здійснювати в навчальному процесі квазіпрофесійну (*віртуальну*) діяльність [7, 289]. До ігрових імітаційних технологій належать: стажування з виконанням посадових обов'язків, імітаційний тренінг, розігрування ролей, ігрове проектування, дидактична гра [7, 291].

В контексті нашого дослідження ми виділяємо дидактичну гру, яку Д. В. Чернілевський визначає як «форму відтворення предметного і соціального змісту професійної діяльності, моделювання систем відносин, характерних для цього виду практики. Сутність цієї форми становить взаємозв'язок імітаційного моделювання і рольової поведінки учасників гри у процесі виконання ними типових професійних і навчальних завдань досить високого рівня проблемності» [7, 292, 294].

На основі цього визначення ми можемо стверджувати, що дидактична гра є найбільш ефективною формою організації діяльності студентів в умовах оволодіння іншомовною лексикою, оскільки передбачає занурення студентів у віртуальну діяльність, спрямовану на активізацію професійних знань у змодельованих професійних ситуаціях та реалізацію цих знань за допомогою використання засвоєних ЛО у мовленні.

Для того щоб навчальна віртуальна (квазіпрофесійна) діяльність студентів функціонувала в дидактичній грі, остання повинна на нашу думку:

- моделювати реальні умови професійного середовища;
- моделювати психологічну атмосферу виробничих ситуацій;
- передбачати вирішення професійно-орієнтованих завдань;
- впливати на емоційну сферу студентів;
- стимулювати їх до активної участі, до бажання успішно вирішити завдання;
- забезпечувати проблемний характер поданих ситуацій, різку зміну перебігу подій.

Беручи до уваги етапи оволодіння іншомовною лексикою, дидактичну гру найдоцільніше використовувати на етапі автоматизації дій студентів з лексикою у мовленні на текстовому рівні. Саме на цьому етапі студенти, в умовах створеної ситуації, мають змогу активізувати засвоєні ЛО в усіх видах мовленнєвої діяльності (письмо, говоріння, читання, аудіювання).

На думку М. Г. Евдокимової, для досягнення навчальних цілей у процесі оволодіння іноземною мовою студентами немовних вузів в умовах ВНС потрібно забезпечити: [3, 39-40]

- спосіб створення професійно-орієнтованого контексту навчання іноземної мови (ІМ), який би служив в якості єдиного формату, основою для моделювання комунікативних ситуацій;
- спосіб формування і розвитку вмінь науково-професійного спілкування;
- актуальний професійно орієнтований автентичний текстовий матеріал;
- ефективний спосіб поєднання в програмно-апаратних засобах навчання аудитивної та візуальної форм надходження інформації;
- збільшення кількості виконання студентами передмовленнєвих та мовленнєвих вправ;
- максимальне використання резерву самостійної роботи студентів;
- організацію інтенсифікованої позааудиторної самостійної роботи на базі комп'ютера.

Спираючись на ряд виведених автором умов успішного навчання ІМ в ВНС та враховуючи специфіку нашого дослідження, ми виділяємо наступні чинники, що забезпечать якісне засвоєння та вживання іншомовної лексики в умовах ВНС:

- ефективний спосіб поєднання текстово-графічної та аудіовізуальної інформації для семантизації та закріплення ЛО;
- ефективний спосіб використання аудіовізуальної інформації для виклику комунікативної інтенції;
- збільшення кількості виконання студентами передмовленнєвих лексичних вправ;
- спосіб створення професійно-орієнтованого контексту навчання лексики.

Висновки. Таким чином, на основі аналізу теоретичної бази наукових досліджень було визначено особливості навчання ІМ в немовному навчальному закладі, запропоновано власне трактування віртуального навчального середовища, охарактеризовано головні чинники ефективного функціонування ВНС орієнтованого на формування іншомовної лексичної компетенції.

Крім того, на основі виокремлених етапів формування ІЛК було визначено найбільш доцільні способи введення студентів у ВНС з метою навчання іншомовного лексичного матеріалу. Аналітичний огляд наукових праць дає нам можливість стверджувати, що розробка належного ВНС сприяє інтенсифікації засвоєння ЛО та ефективності

формування іншомовних рецептивних та репродуктивних лексичних навичок. Матеріали статті мають перспективи використання у подальших практичних методичних розробках, які спрямовані на формування іншомовної лексичної компетенції у студентів немовних спеціальностей.

Резюме. Охарактеризовано та розкрито специфіку основних етапів навчання англійської лексики студентів немовного профілю. Визначено особливості використання віртуального навчального середовища на кожному з етапів. Обґрунтовано, що дієвими способами занурення студентів у віртуальне навчальне середовище є імітаційні технології активного навчання, зокрема дидактична гра. Виокремлено чинники якісного засвоєння та вживання іншомовної лексики у віртуальному навчальному середовищі. **Ключові слова:** віртуальна діяльність, дидактична гра, віртуальне навчальне середовище, рецептивні лексичні навички, репродуктивні лексичні навички.

Summary. The main vocabulary teaching stages of non-philologists are characterized and their particularity is revealed. The peculiarities of the usage of virtual learning environment on each stage are defined. It is substantiated that imitative technologies of active learning, namely didactic game, serve as efficient means in plunging students into the virtual learning environment. Factors of qualitative foreign vocabulary mastering and using in virtual learning environment are pointed out. **Keywords:** virtual activity, didactic game, virtual learning environment, receptive lexical skills, reproductive lexical skills.

Резюме. Охарактеризовано и раскрыто специфику основных этапов обучения английской лексике студентов неязыкового профиля. Установлено особенности использования виртуальной обучающей среды на каждом из этапов. Обосновано, что действующими способами погружения студентов в виртуальную обучающую среду являются имитационные технологии активного обучения, а именно дидактическая игра. Определены факторы качественного усвоения и употребления иноязычной лексики в виртуальной обучающей среде. **Ключевые слова:** виртуальная деятельность, дидактическая игра, виртуальная обучающая среда, рецептивные лексические навыки, репродуктивные лексические навыки.

Література

1. Гнаткевич Ю. В. Навчання лексичного аспекту чужоземної мови у вищих навчальних закладах / Гнаткевич Ю. В. – К.: «Просвіта», 1999. – 317 с.
2. Николаева С.Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
3. Образование и виртуальность – 2006. Сборник научных трудов 10-й Международной конференции Украинской ассоциации дистанционного образования / Под. общ. ред. В.А.Гребенюка, Др. Киншука, В.В. Семенца. – Харьков-Ялта: УАДО, 2006. – 464с.
4. Петрова Александра Павловна Педагогические основы формирования иноязычной профессионально-коммуникативной компетенции в неязыковом вузе [Электронный ресурс]: Дис. канд. пед. наук: 13.00.01. – М.: РГБ, 2003 (Из фондов Российской Государственной библиотеки) 179 с.
5. Сарафанюк Е.І. Педагогічні умови підвищення якості загальної підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів з використанням віртуального моделювання: дис. ... канд.пед.наук: 13.00.04. / Сарафанюк Едуард Іванович. – О., 2005. – 221с.
6. Семенчук Ю. О. Формування англійської лексичної компетенції у студентів економічних спеціальностей засобами інтерактивного навчання: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.02 / Семенчук Юліан Олексійович. – К., 2007. – 280 с.
7. Чернілевський Д. В. Педагогіка вищої школи: Підручник. / Д. В. Чернілевський, І. С. Гамрецький, О. А. Зарічанський, І. М. Луцький, О. В. Пшеничнюк. За ред. Д. В. Чернілевського. – Вінниця: АМСКП, Глобус-Прес, 2010. – 408 с.

Подано до редакції 13.05.2012